

PEHR WISSÉN

Sveriges industrikris — vilka faktorer är viktigast?

Givetvis finns det flera faktorer bakom den svenska industrikrisen. Men utvecklingen av produktlöner är en tillräcklig förklaring skriver Pehr Wissén i sitt svar till Reinikainen och Erixon.

Vilka är de viktigaste mekanismerna som förklarar stagnationen i industriproduktionen i Sverige under 1970- och 80-talen? I en artikel i Ekonomisk Debatt 3/83 hävdade jag att man kan särskilja två huvudkategorier av förklaringar: en som koncentrerar intresset till engångsstörningar av kortsiktig karaktär, huvudsakligen den s k kostnads-krisen, och en som koncentrerar intresset till den långsiktiga utvecklingen. Jag hävdade i artikeln att de kortsiktiga störningarna inte kunde fått så stort genomslag som de fick om inte den långsiktiga utvecklingen lett till en fundamental obalanssituation. Artikeln har kommenterats av Lennart Erixon och Veikko Reinikainen. Ingen av författarna hävdar att den långsiktiga utvecklingen är ointressant. Däremot vill de fokusera intresset till andra drag i denna. Jag vill här kommentera deras synpunkter.

Varför använda en modell?

Reinikainen skriver att mitt angreppssätt ger analysen "styrka" men också styr tolkningen "ganska stramt". Han efterlyser ett mer "holistiskt, teoretisk-historiskt" angreppssätt. Samma ande

Ekonom dr PEHR WISSÉN är bankdirektör vid Svenska Handelsbanken.

svävar över Erixons artikel. Det finns många fler faktorer som kan tänkas ha påverkat utvecklingen än de jag behandlat. Speciellt Erixons artikel är full av mer eller mindre lösa hypoteser om utvecklingen samt ett antal påståenden som inte alltid styrks. En av fördelarna med att använda en modell är att de antaganden som ligger till grund för mina slutsatser är helt explicita. Om man, som framförallt Erixon gör, blandar en massa delförklaringar är det omöjligt att bedöma om det är en konsistent förklaring som presenteras.

Arbetet med modellen tillåter mig att göra följande påstående: de mekanismer som finns redovisade i artikeln utgör en *tillräcklig förklaring* till industri-stagnationen på 1970-talet. Således måste jag inte tillgripa efterfrågebortfall på världsmarknaden, långa vågor i den tekniska utvecklingen eller andra faktorer som inte ingår i modellen för att förklara stagnationen. Därmed kan jag inte utesluta att de utelämnade fenomenen spelat en roll, men jag kan visa att de inte är nödvändiga för att förklara stagnationen.

Jag skall kort kommentera några av de faktorer som Erixon och Reinikainen anser är väsentliga och som de hävdar att jag bortsett från.

Beror stagnationen på långa vågor?

Reinikainen hävdar att 1960-talet utgjorde en vändpunkt i den teknologiska utvecklingen. Vi började den nedåtgående fasen i en s k "lång våg". Detta är ett påstående som är mycket svårt att styrka med vedertagna metoder.¹ Då de "långa vågorna" är så svåra att mäta, om de existerar, anser jag det tillfreds-

¹ Se t ex Eklund (1980) för en genomgång av litteraturen kring långa vågor.

ställande att stagnationen kan förklaras utan att tillgripa detta begrepp.

Däremot antyder Reinikainen något som jag tror kan vara fruktbart: "Krisen uppstod därför att starkt inbyggda mekanismer hade befrämjat ett snävt inriktat sökande i företagen". Under vissa faser i ett tillväxtförlopp är det troligen så att företagets investeringar är av rationaliseringskaraktär, medan de är expansionsinvesteringar i andra faser. Det tekniska kunnande som är förkroppsligat² i rationaliserings- och expansionsinvesteringar kan vara mycket olikartat. Således kan den tekniska utveckling som är förkroppsligad i investeringar skilja sig åt under olika tillväxtfaser.³ Jag tror det vore intressant att söka modellera och förklara dessa olika typer av investeringsbeteende. Mig veterligt har detta dock ännu inte gjorts.

Rörande långa vågor vill jag demotera Reinikainens påstående att min analys "i själva verket (är) en bra beskrivning av ett visst skede i long wave-förloppet". Det är den inte, därför att jag antar att takten i teknisk utveckling är konstant. Analysen har inget med långa vågor att göra.

Var nedläggningarna för omfattande på 60-talet?

Erixon hävdar att "relateringen av industrins nuvarande kapacitetsproblem till (den påstådda) snabba utslagningen av svensk industri under den tidigare efterkrigsperioden inte är rimlig". Han påstår att utslagningen kan ses som ett led i en "naturlig" strukturomvandlingsprocess.

Hans argument är för mig lite oklara, men som jag tolkar dem hävdar han att den solidariska lönepolitiken *minskat* kapacitetsproblemen då den lett till ökad expansion i höglöneföretagen, samt att utslagningen bör ses som "naturlig" strukturomvandling som inte leder till kapacitetsbrist. Det är naturligtvis sant att viss strukturomvandling alltid sker och bör betraktas som ett normalt inslag i utvecklingen. Min poäng är emellertid att den snabba ökningen

av produktlönen, speciellt i slutet av 1960-talet, tvingade fram alltför omfattande nedläggningar samt försvagade investeringsincitamenten. Nedläggningarna var alltför omfattande i den bemärkelsen att de ledde till kapacitetsbrist i industrisektorn med påföljande bytesbalansproblem. En sådan utslagning vill jag inte kalla normal.

Vad har frihandeln betytt för produktivitetstillväxten?

Reinikainen hävdar att den allt friare världshandeln under framförallt 1960-talet är en viktig faktor bakom den snabba produktivitetstegringen. Jag delar denna uppfattning. Emellertid tar jag i artikeln hänsyn till detta i åtminstone en bemärkelse. Den exogena variabel som styr modellens utveckling är produktlönen, dvs timlön plus sociala avgifter, dividerat med priset på den vara som handlas på världsmarknaden. En friare världshandel bör ta sig uttryck i att priset på de varor som går i handel faller, vilket gör att produktlönen stiger, *ceteris paribus*. Detta leder i sin tur till ökad arbetsproduktivitet via de mekanismer artikeln beskriver. I denna bemärkelse är således effekterna av den friare världshandeln på arbetsproduktiviteten i svensk industri representerade i modellen.

Reinikainen hävdar vidare, i punkt 3, att obalansen orsakades "inte bara av utvecklingen på den svenska faktormarknaden, utan också av den utveckling som skedde på den internationella varumarknaden". Detta är också uppenbarligen sant. Modellen påverkas via utvecklingen av det utifrån givna världsmarknadspriset.

Länderjämförelser

Erixon säger att det är anmärkningsvärt att jag inte gjort en komparativ studie

² I engelskspråkig litteratur skiljer man mellan "embodied" och "disembodied" teknisk utveckling. Den förra kommer företaget till del genom en investering, vilket den senare inte kräver.

³ Lamfalussy (1961) innehåller tankegångar liknande dessa.

där jag jämfört Sverige med andra länder. Jag tycker att en sådan studie vore värd att göra, men det är inte den jag föresatte mig att göra. Erixons misstanke att vissa drag i den svenska utvecklingen troligen återfinns även i andra länder delar jag. Detta utesluter emellertid inte att den svenska löneutvecklingen utgör en tillräcklig förklaring till den stagnation vi upplevt, vilket är precis vad jag har visat.

Rörande löneutvecklingen i Sverige jämfört med andra länder under 1960-talet är Erixons redovisade data alltför knapphändiga för att tillåta några slutsatser. Man bör bilda ett index för löne- resp produktivitet utvecklingen hos våra viktigaste handelspartners och jämföra den svenska utvecklingen med utvecklingen av dessa index. Preliminära studier tyder på att enhetsarbetskostnaden i Sverige var konstant under 1960-talet, under det att timlönekostnaden samt arbetsproduktiviteten steg snabbare än ett genomsnitt av våra konkurrentländer. Om denna bild är korrekt är den förenlig med den förklaring till stagnationen jag har givit i artikeln. Mer arbete återstår dock med att konstruera historiska indexserier över relativ enhetsarbetskostnad, produktivitet och timlön innan några definitiva slutsatser kan dras.

Sammanfattande synpunkter

Min huvudsats i artikeln är att industristagnationen inte kan förklaras endast med kortsiktiga störningar. Således finns det inga skäl att tro att traditionell stabiliseringspolitik snabbt kan häva stagnationen. På ett så allmänt plan kan jag inte spåra någon oenighet. Inte heller diskuterar Reinikainen och Erixon några andra policyåtgärder.

Däremot vill de att historieskrivningen skall vara mer komplex än den jag har presenterat. Vill man göra en ekonomisk-historisk exposé över efterkrigstiden med anspråk på att vara heltäckande håller jag med dem. Har man emellertid syftet att med hjälp av ekonomisk teori analysera faktorer som kan ha lett till stagnationen bör antalet faktorer begränsas om analysen skall bli hanterlig.

Referenser

- Eklund, K., [1980], "Long Waves in the Development of Capitalism", *Kyklos* Vol 33, Fasc 3.
 Lamfalussy, A., [1961], "Investment and Growth in Mature Economies. The Case of Belgium." London & New York.
 Wissén, P., [1982], "Wages and Growth in an Open Economy", EFI.
 Wissén, P., [1983], "Sveriges industrikris: Ett långsiktigt problem". *Ekonomisk Debatt*, årg 11, nr 3.